

سیم‌الدین داستی‌اف

امنیت اطلاعاتی تاجیکستان

جامعه و دولتمداری تاجیکان در مرحله کنونی رشد خود در فضای اطلاعاتی منفعتهای عمومی ملی و ویژه‌ای دارد که باید از آن صیانت شود. ولی متأسفانه، امنیت اطلاعاتی دولت، شهروندان و حتی مراکز قبول قرار در تاجیکستان تأمین نیست که این مربوط به عوامل داخلی و بیرونی است و اکثر آنها برطرف‌شونده و بخش اعظم اینها قابل تنظیم هستند. بدون تردید حل مشکلات اساسی امنیت اطلاعاتی باید در زمینه سیاست دولتی صورت گیرد.

آیا ما در شکل و رشد فضای اطلاعاتی تاجیکستان موفقیم؟ حال نظری به وضعیت فضای اطلاعاتی کشور می‌اندازیم.

۱. رادیو و تلویزیون

در فضای اطلاعاتی کشور سه شبکه سراسری دولتی، چند شبکه محلی، خصوصی و مستقل فعالیت دارند. تحقیق در برنامه‌های اطلاعاتی شبکه اول نشان می‌دهد که ۵۰ درصد برنامه‌ها به زبان غیردولتی پخش می‌شود. هر روز ۱۰ برنامه اطلاعاتی پخش می‌شود که ۵ برنامه به زبان بیگانه است. اگر برنامه‌های تکراری را در نظر نگیریم، این رقم با ۶۰ درصد برابر می‌شود که مغایر قانون امنیت اطلاعاتی تاجیکستان می‌باشد.

آمار حدود پخش موج‌های شبکه‌های سرتاسری در محل‌ها نیز چندان موافق

مطلب نیست. در حدود ولایت سغد، موج‌های شبکه‌های تلویزیونی جمهوری ازبکستان تخمیباً به طور کامل پخش می‌شوند. کارشناسان محلی شهرت این شبکه‌ها را میان اهالی بارها قید کرده‌اند. در جنوب کشور- در نواحی سرحدی ناصر خسرو، شهر توز، تورسون‌زاده و قسمت‌های شرقی و شمال شرقی پایتخت نیز پخش موج‌های تلویزیون ازبکستان بی‌ممانعت ادامه دارد که فضای اطلاعاتی تاجیکستان در پخش اطلاعات از طریق تلویزیون به طور ضروری و باید و شاید عملی نشده است. سبب اساسی این امر محدودیت بودجه، عدم وجود رقابت و برنامه‌های خوب تلویزیونی می‌باشد.

۲. مطبوعات

در فهرست وزارت فرهنگ، ۳۶۲ نشریه ثبت شده که ۲۲۴ نشریه متعلق به ساختارهای حکومتی و مؤسسه‌های گوناگون بوده، ۴ نشریه رسمی حکومت تاجیکستان، ۲ نشریه پارلمان و ۲۱۲ نشریه از دیگر ساختار و مؤسسه‌های دولتی‌اند. از نگاه شمار، حضور حکومت در این بازار از همه بیشتر است. تعداد عمومی نشر مطبوعات تاجیکستان حدود ۴۹۰ هزار نسخه است که در سال ۱۹۹۲ دو میلیون و هشتصد و پنجاه هزار نسخه بوده است. به طور کلی مطبوعات را به سه گروه می‌توان تقسیم کرد: حکومتی، احزاب سیاسی و خصوصی.

- نشریه‌های حکومتی. خصوصیت نشریه‌های رسمی در آن است که از جانب حکومت پشتیبانی مالی می‌شوند، در بازار آزاد فروخته نمی‌شوند، یا فروش آنها کمتر از پنج درصد کل تعداد عمومی آنها را تشکیل می‌دهد. نقشه آبونمان آنها با دستگیری حکومت تاجیکستان عملی می‌گردد.

- نشریه‌های حزبی. نشریه‌های حزب خلقی دموکراتی تاجیکستان که حزب حاکم تعلق دارند، از جمله روزنامه «منبر خلق» با شمارگان زیاد چاپ می‌شود. طرح آبونمان آنها نیز با جانبداری حکومت صورت می‌گیرد.

با یک احتساب عمومی برای نشر روزنامه‌های حکومتی و حزب حاکم تاجیکستان به طور متوسط ۷ میلیون سامانی یا ۲ میلیون دلار امریکایی هزینه می‌شود. ۸۰-۸۵ درصد این مبلغ از حساب آبونمان «اختیاری-اجباری» جمع می‌شود. متأسفانه رقابت‌ناپذیری این نشریه‌ها در مبلغ‌گذاری نادرست آنهاست. عدم تغییر اصول سرمایه‌گذاری و فعالیت نشریه‌های حکومتی و حزب حاکم تاجیکستان تبدیل به بحرانی ناگزیر شده است.

- نشریه‌های خصوصی. خصوصیت شرکت آنها در بازار مطبوعات، «دستگیری مالی از مؤسسه‌های بین‌المللی» است. کمک مالی مؤسسه‌های بین‌المللی تقریباً به ۲۴۰-۲۸۰ هزار دلار برابر است که همین عامل («دخالتهای بیرونی در بازار») سبب بالا رفتن حداقل واردات (مبلغی که برای تأسیس و فعالیت یکساله روزنامه لازم است) به بازار سدّ راه تأسیس نشریه‌های نو می‌گردد. افزون بر این، همین عامل سبب اساسی عدم رشد مطبوعات تاجیکی می‌باشد.

سال ۲۰۰۷ و سه‌ماهه اول سال ۲۰۰۸ ساختار این بازار، به ویژه در بخش نشریه‌های اطلاعاتی-سیاسی تغییرات جدی به خود دید. از جمله در ماه ژانویه سال ۲۰۰۷، ۷۹ درصد این بازار از نظر تعداد به نشریه‌های روسی‌زبان تعلق داشت. اکنون ۳ نشریه تاجیکی «ملت»، «فرژ» و «نگاه» تخمیناً ۵۰ درصد بازار را تصرف کرده‌اند. حداقل واردات به بازار مطبوعات تقریباً ۴۵-۵۰ هزار دلار و به بازار آژانس‌های اطلاعاتی ۷۰-۸۰ هزار دلار را تشکیل می‌دهد.

تمام نشریه‌های خصوصی کشور، به استثنای هفته‌نامه‌های «آسیا پلوس»، «فاکتی ا کومینتاری» و «نگاه» سیاست مستقل خبری ندارند. نشریه‌های خصوصی روسی از «رونِت» (Рунет) (بخش روسی اینترنت) و تاجیکی، از قبیل «نجات»، «منبر خلق» از رادیوهای خارجی تا حد افراط استفاده می‌کنند.

ولی با وجود این، فضای اطلاعاتی تاجیکستان در مطبوعات نسبتاً موفق بوده، تمایل آشکار کنترل آن هم از نگاه شمار و هم از نظر تأثیر از جانب رسانه‌های خصوصی احساس می‌شود.

۳. اینترنت

این بخش بویژه بخش تاجیکی آن Taj.net در شکل‌گیری فضای اطلاعاتی تاجیکستان یکی از واسطه‌های مهم به شمار می‌رود. در فعالیت این شبکه شرکت دولت تاجیکستان و برگزیدگانی که اندیشه ملی و دولت‌سالاری دارند، چندان نظرس نیست.

در ده‌گانه بهترین سامانه‌های Taj.net (طبق معلومات لایحه Toptj.com) هیچ سامانه‌ای به زبان دولتی نیست. همچنین در همان ده‌گانه، سامانه رسمی یا دولتی تا به حال عرض هستی نکرده که بیانگر اولویت‌های ما در تشکّل فضای اطلاعاتی کشور است.

کاربران ماهانه Taj.net تقریباً ۱۵-۲۰ هزار نفر یا بیست و هشت صدم درصد اهالی را تشکیل می‌دهد. مشتریان اینترنت در یک سال ۲۵-۳۰ درصد افزایش می‌یابند که یکی آمارهای پایین در دنیا به شمار می‌رود. در روسیه مشتریان دائمی اینترنت بیش از ۲۷ میلیون نفر یا ۱۸ درصد اهالی را تشکیل می‌دهد.

بعد از ۱۰ سال فعالیت اینترنت در تاجیکستان، تا حال از جانب هیچ نهاد

دولتی یا نزدیک به حکومت تحقیقاتی برای مشخصات وضعیت واقعی، نشان دهنده‌های کلیدی که بر اساس آن برنامه‌های رشد Taj.net آماده می‌شوند، انجام نیافته است

در Taj.net دو لایحه - toptj.com و دیگر mail.ru که به تحقیق Taj.net روانه گردیده‌اند، تا روزهای نزدیک فعال بودند. تقریباً یک ماه پیش لایحه toptj.com همچون اولین طرح اینترنتی تاجیکستان به خریداری نامعلوم فروخته شد.

مشتریان تاجیکستانی اینترنت بیشتر از Ru.net روسیه استفاده می‌کنند و تحت تأثیر آن قرار دارند. سال ۲۰۰۵ مرکز تحقیقات سوسیولوژی Zerkalo در بین مشتریان تاجیکستانی تحقیقی انجام داد که نتیجه‌اش چنین بود: استفاده از mail.ru ۱۷/۶ درصد، rambler.ru ۴/۸ درصد، yandex.ru ۴/۴ درصد، yahoo.com ۳/۶ درصد.

تعداد مشتریان اینترنت در کشور تا سال ۲۰۰۶ تا ۸۰ هزار نفر ارزیابی شده است، ولی این رقم چندان قابل اعتنا به نظر نمی‌رسد.

از آنجا که بازار تبلیغات در تاجیکستان دارای خصوصیت انحصاری است، این امر سبب عدم رشد اینترنت گردیده است. حجم عمومی بازار تبلیغات Taj.net در یک ماه به ۹۰۰-۱۶۰۰ دلار و حجم عمومی بازار تبلیغات در نشریه‌ها بیشتر از ۳۰ هزار دلار را تشکیل می‌دهد.

۷ اکتبر سال ۲۰۰۶ یک ماه قبل از انتخابات رئیس‌جمهوری دسترسی به سامانه، از جمله www.fergana.ru، www.centrasia.ru، www.arianastorm.com، www.tajikistantaims.ru و www.charogiruz.ru برای چند روز قطع شد. دو

ماه پیش نیز بعد از پخش بیانیه حرکت «وطندار» از جانب شرکت بابلون-م دسترسی به سامانه toptj.com قطع کرده شد.

رسانه‌های خبری خارجی از قبیل رادیوهای «آزادی»، «بی‌بی‌سی» (در موج کوتاه) پخش گردیده، روزنامه‌های خارجی (به طور اعم روسی) فروخته می‌شوند. تا اواسط سال گذشته ۴۹ عنوان روزنامه‌های چاپ ازبکستان به طور قاچاق به تاجیکستان وارد و در شمال و منطقه‌های ازبک‌نشین جنوب کشور و **پایتخت** فروخته می‌شدند. بعد از یک معرکه اطلاعاتی که با چاپ مطلب «السلام علیکم اُتوچی تله تماشابین اورتاقلر!» (السلام علیکم بینندگان معلم!) راههای قاچاق و فروش این نشریه‌ها مسدود شد.

در فضای اطلاعاتی امروزه کشور همه نشانه‌های برخورد‌های اطلاعاتی (از جمله علیه برگزیدگان سیاسی و اقتصادی) نیز زیاد به نظر می‌رسند:

- انتشار اخبار دروغین؛
- جعل شخصیت؛
- ویران کردن ارزش‌های سنتی؛
- تبلیغ ارزش‌های بیگانه؛
- خلل‌دار نمودن حافظه تاریخی خلق.

حل مشکلات امنیت اطلاعاتی به منفعت دولت بوده، باید بر اساس سیاست واحد دولتی صورت گیرد و از سوی دیگر روشنفکران و ملت‌دوستان در این خصوص نباید بی‌طرف باشند.

سیاست دولتی تأمین امنیت اطلاعاتی عوامل ذیل را باید در نظر گیرد:

۱. تساوی حقوق بی‌چون و چرای همه شهروندان، آماده کردن و پخش

اطلاعات و دسترسی برای همگان ناوابسته به موقعیت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی؛

۲. اولویت دادن به رشد تکنولوژی‌های اطلاعاتی (متأسفانه تا به امروز برنامه‌های رایانه‌ای به زبان دولتی موجود نیست)؛

۳. مناسبت با اطلاعات به عنوان به دارایی؛

۴. لغو و منع انحصار در تأمین امنیت اطلاعاتی یا به نام امنیت اطلاعاتی (از جانب ساختارها، وزارت‌ها، مؤسسه‌ها و...) و اندیشیدن چاره‌های مشخص ضد انحصار بازار اطلاعاتی کشور.

در حل مشکلات امنیت اطلاعاتی کشور این وظایف را باید در مد نظر داشت:

- تأسیس بنیاد علمی و عملی (تا زمانی که آموزش و تحقیق را برقرار نکنیم و مجهز به مراکز ملی قبول قرار نشویم، حفظ امنیت اطلاعاتی سودمند نخواهد بود)؛
- تکمیل بنیاد حقوقی و معیاری، از جمله از طریق تأسیس فهرست ثبت دولتی، معین کردن پاسخگویان فردی مسئولین حکومت و شهروندان؛
- روی کار آوردن اصول عملی حقوق شهروندان برای دسترسی به اطلاعات و انتشار آنها؛
- جاری نمودن اصول و واسطه‌های تکنیکی حفظ اطلاعات، از جمله از راه مطابقت؛
- تشکیل فرهنگ اطلاعاتی.

امنیت اطلاعاتی کشور همچنین قابلیت دولت و جامعه شهروندی را برای حفظ تمام جنبه‌های حیات جامعه، تفکر و حالت روانی شهروندان از تأثیر منفی

غصب اطلاعاتی و تأمین امنیت اطلاعاتی قشرهای راهبری سیاسی و اقتصادی را در بر می‌گیرد که امنیت اطلاعاتی تاجیکستان این جهات را نیز در نظر داشته باشد:

- تأمین شفافیت در جامعه؛
  - منع تقلب در تفکر جامعه که یکی از وظایف اساسی پارلمان آینده خواهد بود. این نکته در برنامهٔ هیچ حزب سیاسی تاجیکستان تأکید نگردیده است؛
  - تشکیل جریان‌های اطلاعاتی که در ساخت قانون اساسی، استقلال ملی و تمامیت حدود تاجیکستان را تأمین می‌کنند، نه طلبات خاص را؛
  - حفظ ساختارها و مراکز قبول قرار از تأثیر منفی اطلاعاتی.
- بدین ترتیب به نظر چنین می‌رسد که حالا فضای اطلاعاتی تاجیکستان در آماده کردن، پخش و انتشار اطلاعات از جانب بیگانگان اداره می‌شود. در کشور امنیت اطلاعاتی شهروندان، مراکز قبول قرار تأمین نیست. طلبات قانون تاجیکستان در بارهٔ امنیت اطلاعاتی رعایت نمی‌شود که در رشد ملی و دولتمداری تاجیکان تأثیر منفی می‌گذارد. برای رفع کمبود و نارسایی‌ها باید چاره و تدبیرهای سودمند اندیشید و در این راه بی‌طرفی نشاید.